

IM. STEFANA

**FUNDACJA
BATOREGO**

ul. Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. 22 536 02 00
fax 22 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

21 grudnia 2020

Apel Zespołu Ekspertów Samorządowych w sprawie kryzysu finansowego samorządów

Finanse samorządowe mają kluczowe znaczenie dla naszego codziennego życia. Podstawowa infrastruktura, transport publiczny, oświata, kultura, pomoc społeczna pozostają finansowane w znakomitej większości z budżetów samorządowych. Jednostki samorządu terytorialnego od wielu lat są odpowiedzialne za ogromną część publicznych inwestycji i sprawne wykorzystanie funduszy strukturalnych UE przeznaczonych na rozwój. Dotychczas polskie samorządy dobrze sobie radziły z zapewnianiem podstawowych usług i prowadzeniem publicznych inwestycji, również tych bardzo skomplikowanych, co przekładało się na rosnące zaufanie do samorządu i zadowolenie mieszkańców z funkcjonowania ich małych ojczyzn. Bez samorządów nasze państwo działałoby znacznie mniej sprawnie.

Obecny kryzys finansów sprawia, że polskie samorządy znalazły się w najtrudniejszej sytuacji od czasu swojego odrodzenia trzydzieści lat temu. Symptomy ich coraz trudniejszej sytuacji finansowej mogliśmy obserwować już od pewnego czasu, kiedy to skutki uboczne rządowych programów i polityk fiskalnych zaczęły mocno uderzać w budżety samorządów. Dochody jednostek samorządu co prawda w ostatnich latach rosły, ale jeszcze szybciej wzrastały koszty bieżącego funkcjonowania gmin, powiatów i województw, a równocześnie znacząco zwiększało się uzależnienie samorządów od dotacji celowych z budżetu państwa. Coraz większa część transferów budżetowych jest przyznawana według nieprzejrzystych, uznaniowych zasad, co nie tylko zmniejsza autonomię wydatkową samorządów, ale

jednocześnie sprzyja klientelizmowi i korupcji politycznej. Wystarczy podać tu przykłady Funduszu Inwestycji Drogowych i Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych.

Pandemia, boleśnie doświadczająca wszystkich polskich obywateli, szczególnie mocno uderzyła we wspólnoty samorządowe, które – często wskutek niesprawności struktur administracji rządowej – znalazły się na pierwszej linii walki, ponosząc przy tym ogromne koszty. Jak wynika z analiz finansów samorządowych, w I półroczu 2020 roku znacząco zmalały dochody podatkowe większości samorządów, w większości gmin drastycznie spadła nadwyżka operacyjna, z której finansowane są inwestycje. Sytuacja w największych miastach jest wręcz alarmująca. Załamanie się inwestycji samorządowych może mieć bardzo negatywne, długofalowe konsekwencje dla całej gospodarki.

Tymczasem samorzady zostały pozbawione kluczowych instrumentów reagowania na kryzys, podobnych do tych, jakimi dysponuje rząd. Samorzady nie mogą na przykład skorzystać z nadzwyczajnych środków pochodzących z instrumentów dłużnych, mają też bardzo ograniczone możliwości powiększania dochodów lub ograniczania wydatków. Od wielu lat nie zmieniły się nieracjonalne zasady systemu wyrównawczego (obejmującego tzw. „janosikowe”), co w warunkach kryzysu dodatkowo zdestabilizuje samorządowe finanse. Podejmowane przez rząd próby wsparcia samorządów kolejnymi programami uznaniowo przyznawanych dotacji celowych są rozwiązaniem doraźnym, zmierzają do uczynienia z władz samorządowych klientów rządu centralnego, przez co niszczą fundament samorządności i przeczą konstytucyjnej zasadzie pomocniczości. Wyczerpanemu walką z pandemią samorządowi terytorialnemu potrzeba teraz realnego wsparcia ze strony władz centralnych. W tej grze stawka jest wyjątkowo wysoka: zarówno sprawność polskiego państwa w sytuacji kryzysu, jak i jakość codziennego życia zależą od tego, czy i w jakim stanie nasze samorzady przetrwają ten trudny czas.

Apelujemy do polskiego rządu o odejście od stopniowo wprowadzanej polityki nowego centralizmu i jak najszybsze wypracowanie – w dialogu z władzami lokalnymi

i regionalnymi – systemowych rozwiązań finansowych wspierających polskie samorządy.

Zespół Ekspertów Samorządowych Fundacji im. Stefana Batorego

Edwin Bendyk, prezes zarządu Fundacji Batorego

Marta Bejnar-Bejnarowicz, radna Rady Miasta Gorzowa, prezes Kongresu Ruchów Miejskich oraz Stowarzyszenia Ludzie dla Miasta

dr Adam Gendźwiłł, adiunkt w Zakładzie Rozwoju i Polityki Lokalnej Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW

prof. Hubert Izdebski, profesor w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym (Wydział Prawa), członek – korespondent Polskiej Akademii Nauk, radca prawny, adwokat (w Spółce Prawniczej I&Z s.c. w Warszawie)

dr hab. Paweł Kubicki, Katedra kultury i społeczeństwa Europy, Instytut Europeistyki UJ

dr Anna Materska-Sosnowska, członkini Zarządu Fundacji im. Stefana Batorego, adiunkt w Zakładzie Systemów Politycznych Instytutu Nauk Politycznych UW

Jan Olbrycht, europoseł

Szymon Osowski, prezes Watchdog Polska, akcja Masz Głos

prof. Iwona Sagan, kierownik Katedry Geografii Społeczno-Ekonomicznej UG

prof. Paweł Swianiewicz, kierownik Katedry Rozwoju i Polityki Lokalnej, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW

dr hab. Dawid Sześciło, kierownik Zakładu Nauki o Administracji na Wydziale Prawa i Administracji UW

dr Katarzyna Wojnar, doktor Nauk o Ziemi w zakresie geografii, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG UW

prof. Artur Wołek, ekspert ds. ustroju, profesor administracji i polityk publicznych Akademii Ignatianum w Krakowie

Marek Wójcik, pełnomocnik Zarządu ds. legislacyjnych, Związek Miast Polskich